

Академик проф. д-р Димитър Дечев
(По случай стогодишнината от рождението му)

Роден на 28 август 1877 г. в гр. Свищов, учил отначало в Пловдивската гимназия, деветнадесетгодишният Д. Дечев получава диплом за зрялост в Софийската класическа гимназия през 1896 г. През 1897 г. постъпва като стипендиант в университета в Лайпциг като студент по класическа филология, където учи в продължение на шест семестъра, след което продължава изучаването на древните езици и литератури, философия и индоевропейско езиковедие още седем семестъра в университета в Гьотинген. Д. Дечев посещава усърдно лекциите на знаменитите по това време професори: Бругман, Хайнце, Имиш, Лампрехт, Лескин, Фолкелт, Кайбел и др., за да завърши със защита на докторска дисертация пред комисия, оглавена от неговите гьотингенски научни ръководители: Фридрих Лео и Едуард Шварц. Школата на тези двама учени с европейски авторитет оставя трайни следи в оформянето на научния стил на бъдещия български учен. Дисертационният труд, написан на чист, Цицероновски латински, с надслов „De tragoediarum Graecarum conformatione scaenica ac dramatica“, 1904, 156 с., третиращ трудната проблематика на структурата на античната драма, заема своето място в научната литература и до днес не е загубил своята меродавност и актуалност.¹

Провъзгласен през 1903 г. за доктор на философските науки, Д. Дечев се завръща в родината си. Започва едно десетилетие на учителстване като преподавател по класическите езици и по немски език в столичните гимназии. През 1914 г. е назначен за лектор по латински език в Софийския университет. Когато през 1921 г. се открива специалността класическа филология при Университета, възглавена от проф. Ал. Балабанов, хабилитираният се за доцент Д. Дечев става титуляр на катедрата по латинска филология. Три години по-късно той вече е професор. На този пост остава до 1945 г., когато преминава в пенсия. През този период на кариерата си Д. Дечев става дописен член на Българската академия на науките (1937 г.), а по-късно и редовен член (1943 г.). Той специализира в Германия, Италия и Австрия, участва в международни конгреси: Прага, Амстердам, Берлин. Две години е декан на Историко-филологическия факултет. Провъзгласен е за дописен член на Австрийския археологически институт. Акад. Дечев почина на 2 септември 1958 г.

Тринадесетте години след прекъсването на преподавателската му дейност в Университета представляват един от най-плодотворните периоди в научноизследователската дейност на акад. Дечев. През този период неговите десетилетни занимания с тракийски език се увенчават с няколко нови публикации и с два крупни труда, които го правят достоен приемник на Вилхелм Томашек, чието пионерско дело Д. Дечев изведе на големия международен форум, за да се превърне то

¹ Пълни библиографски данни за Д. Дечев вж. у Т. Сарафов. Библиография на трудовете на акад. Д. Дечев. – В: Изследвания в чест на акад. Димитър Дечев по случай 80-годишнината му. С., БАН, 1958, с. IX–XXIV и същия в: Библиография на преподавателите от Факултета по западни филологии. С., Соф. универ. „Кл. Охридски“, 1973, с. 34–54.

в една нова дисциплина – тракийска филология. За особено значителния принос на акад. Дечев в тази наука той бе удостоен през 1951 г. със званието Лауреат на Димитровска награда.

Акад. Дечев беше не само високо ерудиран и взискателен към себе си и към студентите си университетски преподавател, той беше също така и плодовит и дълбок изследовател на почти всички клонове на класическата древност, а с някои свои трудове дори излезе и извън нея. Акад. Дечев разви важната за началния период на класическата филология у нас популяризаторска дейност, която най-ярко се изяви на страниците на списание „Прометей“, на което в първите години той беше съредактор заедно с проф. Ал. Балабанов.

В библиографския списък на трудовете на акад. Дечев, надхвърлящ цифрата 200, виждаме застъпени: класическа филология – антични литератури и езици, антична епиграфика, археология, история и културна история, тракология. Между трудовете му има изследвания върху българския език, по-специално върху българската ономастика, както и в областта на средновековната българска история – по-конкретно издаване на исторически извори.

Ще си позволим да представим в систематичен вид по-крупните работи от научното дело на акад. Д. Дечев.

Латински език и литература: „За латинските глаголни форми с характер *r* и *s*“, „Актово деление на Плавтовата комедия“, „Вергилий“, „Zu Tacitus' Germania 45“, по-малки статии за Овидий, Хораций, Ювенал, Ливий, Публилий Сир. Преводи от латински: Тацитовата „Германия“, „Речите против Катилина“ на Цицерон, „Гърнето“ на Плавт, „Избрани сатири“ от Ювенал, „За краткостта на живота“ от Сенека, първите шест песни на Вергилиевата „Енеида“. Поредица латински христоматии, обхващащи всички представители на класическата римска проза и поезия и предназначени за обучението по латински език в гимназиите. Христоматиите и преводите на акад. Дечев са преиздавани многократно.

Старогръцки език и литература: Споменатата вече докторска дисертация „De tragoediarum Graecarum conformatione scaenica ac dramatica“, съавторство в първия у нас „Старогръцко-български речник“ (в две издания), две гръцки читанки (пособия за гимназиите). Преводи от немски: Б. Г. Нибур, „Приказки за гръцките херои“; А. Валдек, „Гръцка граматика“ (Учебник за класическите гимназии), превод от старогръцки (заедно с Г. И. Кацаров) на „Агид и Клеомен. Тиберий и Гай Гракх“ от Плутарх.

Към филологическите публикации на акад. Дечев можем още да причислим статията „Развой на класическата филология“, няколко популярни статии във връзка с класическото образование, очерци за видни класически филолози, многобройни рецензии за чужди и наши трудове и преводи из областта на класическата литература.

Следващите дялове от научното творчество на акад. Дечев го очертават като един от първите изследователи на балканската древност, който едновременно има и значителен дял за проучването на българското и балканското средновековие. Акад. Дечев разви широка и плодотворна дейност в областта на археологията, епиграфиката, старата история и културната история на балканските земи. Тук можем да причислим цяла поредица от издадени антични паметници, открити у нас (надписи, военни

дипломи, оброчни паметници и др.), няколко проучвания из областта на старата история на нашите земи и особено на гръцко-римските култове у нас, както и значителни изследвания върху религията на траките.

Можем да кажем, че след приносите си в областта на тракийския език, акад. Дечев е дал най-ценното от своето творчество за българската наука с издаването на извори за древната и средновековната история на България и балканските земи. През 1915 г. заедно с Г. И. Кацаров той издава обемистия сборник от преводи с обяснителни бележки: „Извори за старата история и география на Тракия и Македония“, който през 1949 г. в сътрудничество и с други преводачи бе преиздаден в разширен вид от Българската академия на науките. Това издание послужи като основа за редица изследвания, които се появиха по-късно у нас в областта на политическата, социалната и културната история на българските и балканските земи през античността. Акад. Дечев направи принос и в изворознанието на Средновековието. Една от връхните точки на неговите изследвания е трудът „Отговорите на папа Николай I по допитванията на българите“. Текст и превод (1922 г., 2. изд. 1940 г.). В това свое изследване той се проявява като школуван латинист от най-висока класа. Също той подготвя няколко публикации на преводи от Прокопий и на извадки от средновековни автори, отнасящи се до покръстването на българите.

Историческа география и топонимия. Тая област също беше подложена на задълбочено внимание от страна на акад. Дечев. Между двадесетината публикации по тази проблематика особено място заемат проучванията му за имената на някои наши реки, планини и селища. Той взема отношение към произхода на имената на почти всички наши планини и по-големи реки с убедителност, която се отрази в науката.

Акад. Дечев има живо отношение и към проблемите на родния език. Той написа няколко статии, отнасящи се до правилното предаване на български на някои антични собствени имена и дори поднесе една интересна публикация из областта на българистиката: „За склонението на имената в българския език“.

Тракийски език. Цялата научна активност на акад. Дечев през последните двадесетина години се центрира около неговата основополагаща дейност в изследването на тракийския език. След няколкото публикации през миналия век, засягащи отделни въпроси на тракийския език, В. Томашек пръв прояви трайно, последователно и задълбочено отношение към този език. Затова с право може да бъде назован основоположник на тракологията. И до днес никое изследване в тази област не може да не вземе отношение към неговите мнения. Често и с основание авторите се отнасят критично към някои негови тези. Чувствайки необходимостта да се постави началото на едно задълбочено изследване на тракийския език въз основа на това, което е запазено за науката в писмените паметници, акад. Д. Дечев си поставя две задачи: първо, да събере пълно целия езиков материал, и второ – въз основа на тези сигурни данни да построи схемата на структурата на този език. Трябва да отбележим, че почти през целия низ от годините на своята научна дейност той прошарваше списъка на публикациите си с някоя статия, рецензия или по-крупно проучване из областта на тракийския език. Най-малко десетина и повече години обаче активно посвети на събирането на тракийския езиков материал, пръснат в най-различен вид източници: древни автори и глосари, надписи, папируси, повечето от които се съхраняват само в

големите библиотеки в чужбина. Първата публикация по тракийски език, посветена на Езеровския надпис, се появява в първите години от научната му кариера – 1914 г. Следват още 26 публикации, засягащи само тракийския език (извън тези, които са посветени на тракийската религия и история), за да се стигне до двата монументални труда, които проправиха пътя за изграждането на тракологията като самостоятелна научна дисциплина с подчертана развиваща се актуалност, която в наши дни вече зае своето достойно място сред науките за древността, а тракийската филология – в сравнителната граматика на индоевропейските езици. През 1952 г. Българската академия на науките издаде „Характеристика на тракийския език“ (на български и немски в обща книга). В този капитален труд акад. Дечев очерта своя специфичен научен метод, забележителната си филологическа задълбоченост, изумителния си стремеж към точност и вискателност, също и към строго позоваване на фактическия материал, въздържайки се от ненапълно убедителни опити за по-смели хипотези върху структурата на тракийския език. Тази книга вече повече от четвърт век служи за база и отправна точка на всички изследвания и нови концепции в областта на тракийския език, пък и дори в някои сродни дисциплини, които имат за предмет живота на траките (напр. епиграфиката, нумизматиката). За този труд още в годината на появяването му излязоха десетина в основата си положителни рецензии. Днес те са утроени, а позоваванията на него в чужди и наши научни трудове могат да се наброяват вероятно с четирицифрени числа.

През 1957 г. излезе от печат последният труд на акад. Дечев. Този труд, озаглавен „Die thrakischen Sprachreste“ (Тракийските езикови остатъци), по градивност и тежест в българската и световната наука е най-високото постижение в делото на акад. Дечев. Това обемисто издание на Виенската академия на науките (584 с.) поради своята строга документалност и присъщата на автора прецизност е неизбежен консултант при всяко ново изследване не само в абсолютно всички области на древността на българските земи, на Балканите и дори на целия античен свят, но към него прибягват при изследвания и в други дисциплини, напр. българистката и славистката.

Тодор Сарафов